

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИК ДЛЯ УКРАЇНИ

Володимир Луговий

I. Проблема якості вищої освіти в Україні: загальна характеристика

Проблема:

- системна, комплексна,
- заявляє про себе багатопланово,
- до кінця не усвідомлена,
- завуальована формальними кількісними показниками діяльності вищої школи, що створює ілюзію успіху.

Для її розв'язання потрібна сильна, послідовна, системна, науково обґрунтована реформаторська державна політика, орієнтована на результат.

I. Проблема якості вищої освіти: свідчення (1)

- **Відсутність** вітчизняних закладів вищої освіти у провідних міжнародних рейтингах «Таймс» (представлено 38 країн) і «Шанхайський» (42 країни).
- **Незацікавленість** молоді країн Північної Америки і Західної Європи (29 країн) в отриманні дипломів української вищої школи.

I. Проблема якості вищої освіти: свідчення (2)

- **Низька репутація випускників** багатьох вітчизняних закладів серед роботодавців,
- скарги останніх на недостатній рівень фахової підготовки,
- нездатність висококваліфікованих кадрів забезпечити інноваційний розвиток економіки та високу продуктивність праці,
- чималі масштаби безробіття фахівців і роботи не за фахом.

II. Причини проблеми якості (1)

Валовий (кількісний) підхід у вищій школі (особливо III і IV рівнів акредитації):

- за падіння з 1990 р. ВВП на третину, кількість закладів, які надають повну вищу освіту, більш як подвоїлася;
- охоплення вищою освітою молоді відповідного віку сягнуло 80 % (більше ніж у середньому в розвинутих країнах).

II. Причини проблеми якості (2)

- У 2012 р. ліцензований обсяг прийому вступників становив 2,4 млн., водночас кількість абітурієнтів - лише 620 тис.
Утрачена інтелектуальна селекція вступників.
- **Заклади не мотивовані на якість підготовки,** натомість орієнтовані на максимальне залучення студентів заради наповнення бюджету.

II. Причини проблеми якості (3)

- З-поміж професійних кадрів, що постачаються на ринок праці, **60 % становлять випускники університетів, академій, інститутів.**
- Це не відповідає реальним потребам в кваліфікації трудових ресурсів, призводить до **перекваліфікації економіки**, її неспроможності забезпечити інноваційну практику для надто великої кількості студентів.

II. Причини проблеми якості (4)

Річна вартість підготовки фахівця в університеті, академії, інституті через їх кількісну гіпертрофію багатократно поступається аналогічним видаткам у розвинених країнах і навіть суттєво менша за такі видатки у вітчизняних технікумах, училищах, коледжах.

II. Причини проблеми якості (5)

Заклади не орієнтовані на підготовку кадрів інноваційного типу - фахівців розвитку:

- частка досліджень і розробок у загальному обсязі фінансування закладів менша за 3 % (у найкращих університетах не перевищує 10 %, натомість у середньому по країнах ОЕСР – 30 %);
- заробітна плата науково-педагогічних працівників неконкурентоспроможна, вони перевантажені навчальною роботою, потерпають від дефіциту робочого часу на дослідження і розробки, масово займаються відволікаючими підробітками.

II. Причини проблеми якості (6)

Не подолано інерцію і супротив у переході **з процесної на результатну** парадигму навчання.

Це не дає змоги **запровадити концепцію вимірюваної якості**, відтак здійснити ефективне забезпечення та продуктивний контроль якості.

II. Причини проблеми якості (7)

Нерозвиненість системи зовнішнього (національного, галузевого) і внутрішнього (інституційного) забезпечення якості згідно з **Європейськими стандартами і рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2005 р.)**

II. Причини проблеми якості (8)

Несформованість нормативно-правової бази для розроблення освітніх і професійних стандартів на основі:

- ▣ результатного (компетентнісного) підходу,
- ▣ Національної рамки кваліфікацій (2011 р.).

II. Причини проблеми якості (9)

- **Відсутність суспільного консенсусу щодо статусу незалежної Національної агенції (ради, комісії) з якості вищої освіти, розподілу повноважень між нею та профільним міністерством.**
- Чинна Державна акредитаційна комісія не займається найвищими й найважливішими (кандидатським і докторським) рівнями і (науковими) кваліфікаціями вищої освіти, що є визначальними для інноваційного типу прогресу.

II. Причини проблеми якості (10)

Дефіцит культури у науково-педагогічних колективів та їхніх керівників **щодо забезпечення і гарантування якості вищої освіти**, формування і оприлюднення системи переконливих доказів стосовно дійсної реалізації задекларованої якості.

III. Шляхи розв'язання проблеми якості (1)

Кількісна та структурна оптимізація вищої освіти (а):

укрупнення закладів шляхом їх об'єднання, ліквідації слабких позабазових підрозділів **заради:**

- концентрації інтелекту та ресурсу,
- досягнення критичної величини основних параметрів діяльності,
- створення центрів досконалості.

ІІІ. Шляхи розв'язання проблеми якості (2)

Кількісна та структурна оптимізація вищої освіти (б):

на підставі акредитаційних та інспекційних процедур, вдосконалення критеріальної бази оцінювання:

- **проведення 2-3-кратного зменшення ліцензованих обсягів прийому та розподілу їх між закладами на конкурсних засадах,**
- **обмеження ліцензування непрофільної підготовки.**

III. Шляхи розв'язання проблеми якості (3)

Вдосконалення фінансування вищої освіти (а):

- **розроблення методів обрахунку видатків**, необхідних для повноцінної конкуренто-спроможної підготовки фахівців
- **визначення на цій основі граничного обсягу навчання студентів**, виходячи з того, що суспільство витрачає на вищу школу на межі можливого (і необхідне збереження цієї межі) - 2,3-2,6 % ВВП (у середньому по країнах ОЕСР - 1,6 % ВВП).

III. Шляхи розв'язання проблеми якості (4)

Вдосконалення фінансування вищої освіти (6):

- 5-кратне збільшення фінансування досліджень і розробок у вищій школі**
- 2-кратне підвищення заробітної плати науково-педагогічних працівників з огляду на те, що в закладах вищої освіти працюють понад 80 % наявних у країні кандидатів і 95 % докторів наук**

III. Шляхи розв'язання проблеми якості (5)

Підвищення ефективності навчання, викладання, оцінювання:

- **запровадження результатного (компетентнісного) підходу** за проектом Тюнінг і на основі Національної рамки кваліфікацій та Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи;
- **розвантаження від переважно навчальної роботи та активізація дослідницько-інноваційної діяльності викладачів** на засадах навчання через дослідження та самостійної роботи студентів.

III. Шляхи розв'язання проблеми якості (6)

- **Створення ефективної системи зовнішнього і внутрішнього оцінювання якості вищої освіти** із залученням широкого кола зацікавлених сторін на засадах, підтверджених Бухарестським комюніке профільних міністрів країн-учасниць Болонського процесу (квітень 2012).
- **Здійснення відповідного системного навчання керівного персоналу закладів.**

ІІІ. Шляхи розв'язання проблеми якості (6)

Прийняття державної цільової програми виведення 2-3-х провідних національних закладів у число 400-500 найкращих у світі за авторитетними міжнародними рейтингами **з метою створення зразкових центрів досконалості вищої освіти.**

III. Шляхи розв'язання проблеми якості (7)

Формування і реалізація сильної, послідовної, системної, науково обґрунтованої реформаторської державної політики у сфері вищої освіти відповідно до:

- Указу глави держави «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 р.),
- завдань Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

Використання для цього положень Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, що схвалена III Всеукраїнським з'їздом працівників освіти (2011 р.).